

crkva u svijetu

godina XIII • broj 1 • split • 1978

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SIMPOZIJ O CRKVENOJ POVIJESTI U HRVATA U X. I XI. STOLJEĆU

Split, 26. — 30. rujna 1978.

Atanazije Matanić

Kao službenu obavijest navodimo najprije dokumenat kojim je splitski nadbiskup dr. Frane Franić, inicijator i pokrovitelj Simpozija, u dogovoru s širim krugom zainteresiranih imenovao Pripremni izvršni odbor Simpozija, zatim donosimo glavnu temu i okvirnu tematiku i, uz to, naš kratki osvrt.

PRIPREMNI IZVRŠNI ODBOR SIMPOZIJA

PREDSJEDNIK:

Msgr. Michele MACCARRONE, predsjednik Papinskog odbora za povijesne znanosti i redoviti profesor crkvene povijesti na Papinskom lateranskom sveučilištu u Rimu.

POTPREDSJEDNICI:

Msgr. Pietro ZERBI, vicerektor Katoličkog sveučilišta presv. Srca u Milanu i redoviti profesor srednjovjekovne povijesti na istom sveučilištu.

Msgr. Antun IVANDIJA, kanonik Prvostolnog kaptola u Zagrebu, predsjednik Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i redoviti profesor crkvene povijesti na istom fakultetu.

TAJNICI:

O. Atanazije MATANIĆ, profesor na Papinskom učilištu Antonianum u Rimu.

Don Slavko KOVAČIĆ, profesor na Teologiji u Splitu i arhivist Nadbiskupskog arhiva u Splitu.

OSTALI ČLANOVI:

Prof. dr. Reinhard ELZE, direktor Njemačkog povijesnog instituta u Rimu; msgr. dr. Victor SAXER, profesor na Institutu za kršćansku arheologiju u Rimu; o. dr. Stjepan KRASIĆ, profesor na Papinskom sveučilištu sv. Tome Akvinskoga u Rimu; prof. o. Josip SOLDI, profesor Franjevačke srednje škole za spremanje svećenika u Sinju; o. dr. Predrag BELIĆ, profesor na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu; dr. Josip LUČIĆ, znanstveni savjetnik iz Zagreba; dr. Drago ŠIMUNDŽA, glavni urednik časopisa »Crkva u svijetu«.

Rim, 25. siječnja 1978.

*Dr. Frane Franić
nadbiskup splitsko-makarski*

TEME SIMPOZIJA

GLAVNA TEMA: CRKVENI, RELIGIOZNI I DRUŠTVENI ŽIVOT U VRIJEME STARIJIH SPLITSKIH CRKVENIH SABORA (925—1089/90)

Predlažu se slijedeće teme:

- 1. Bibliografsko-kritička priopćenja o stanju raznih pitanja*
- 2. Izlaganje različitih mišljenja o autentičnosti pojedinih dokumenata i kritički sud o tome*
- 3. Iznošenje i tumačenje eventualnih novih ili manje poznatih dokumenata*
- 4. O crkvenim ustanovama na temelju odnosnih dokumenata: metropolije, biskupije, nadbiskupi i biskupi, župe, crkvene službe, organizacija klera, pothvati, udruge vjernika itd.*
- 5. Institucionalni i njima slični odnosi između hijerarhijskih poglavara: metropolite, nadbiskupi, biskupi-sufragani itd.*
- 6. Problemi i pitanja u svezi s vjerskim i moralnim životom klera i naroda: simonija, moralni i duhovni život klera i naroda, vjerska praksa, čistoća vjere, društveni vid vjerskog života*

7. Teme s područja odnosa između Crkve i države i civilnog društva uopće

8. Liturgijski problemi, napose liturgijskog jezika i obreda

9. Glavniji sudionici u hrvatskoj crkvenoj povijesti: pape, papinski legati, nadbiskupi i biskupi, opati itd.

10. Pitanja i problemi opće crkvene povijesti ukoliko se tiču naše nacionalne povijesti ili je razjašnjavaju.

Prošlo je pola stoljeća otkad je hrvatski narod slavio tisućugodišnjicu krunidbe svoga prvog kralja Tomislava (925.—1925.). Tomislav je bio prvi od »kraljeva narodne krvi«, koji zajedno dadoše značajan i odlučan pečat gotovo dvama stoljećima naše srednjovjekovne povijesti.

Međutim, to isto povijesno razdoblje ostade vrlo značajno i za našu vjersku povijest, za povijest Katoličke crkve i njezina djelovanja među Hrvatima. Nije ovdje mjesto i čas da dokazujemo ovu tvrdnju, nego samo podsjećamo na sadržajno bogatu poslanicu naših biskupa iz kolovoza 1924. godine, s obzirom na naš ondašnji jubilej, te na govor pape Pija XI. hrvatskim hodočasniciima u Rimu, krajem svibnja 1925.¹

U važnije događaje onog razdoblja spadaju poznati splitski crkveni sabori, što općenarodni, što pokrajinski, kojih je usve bilo dvanaest.² Kako je poznato, s njima se naša historiografija do sada mnogo bavila, i to zbog više razloga, pod raznim glедиštima. Njihova je naime problematika vrlo opširna, a često i vrlo teška. Predstojeći Međunarodni znanstveni simpozij o crkvenoj povijesti među Hrvatima, koji će se održati u Splitu 26.—30. rujna ove godine uzimlje u uvid tu problematiku i kani se njome što svestranije i što dublje pozabaviti.

Oni koji su prije 50 godina spominjali i slavili 1000. obljetnicu Tomislava — kralja i prvih splitskih sabora namrriješše nam nekoliko trajnih plodova. Spominjemo, na pr., poznati enciklopedijski svezak o »znamenitim i zaslužnim« Hrvatima (Zagreb, 1925), Šišićevu »Povijest Hrvata

¹ (Anon.), *Jubilejska godina*, Život, 6 (1925), 1—8; u članku se donosi duži izvadak iz poslanice naših biskupa, koji napisashe: »Uz kolijevku našega kraljevstva stajala je već vjera katolička... Srasla se vjera katolička s narodom hrvatskim, stvorila povijest njegovu, dala mu sve, što ima veliko i dobro... Čitava kultura naša i čitav naš život narodni nosi biljeg kršćanstva i vjere katoličke. I taj se biljeg ne da ukloniti iz naše prošlosti, da se ne zaniječe sva povijest Hrvatske i Hrvatstva. Katolička vjera i Crkva stvorila je veličinu Hrvatske« (str. 6).

² Cf. V. BLAŽEVIĆ, *Concilia et synodi in territorio hodiernae Jugoslaviae celebrata, Vicetiae 1967*, str. 15—32.

u vrijeme narodnih vladara« (ondje, iste godine), a osobito »Zbornik kralja Tomislava« koji je izdala zagrebačka Akademija znanosti i umjetnosti (1925) te »Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskoga kraljevstva« (Zagreb, 1925).³

Tijekom zadnjih desetljeća proučavanje naše srednjovjekovne (i ne samo srednjovjekovne!) crkvene prošlosti išlo je naprijed objavljivanjem raznih studija, dokumenata i drugih povijesnih izvora. Ovoga časa mislimo napose na dragocjena godišta »Croatia sacra« (1931.—1944.), s radnjama Barade i Sakača, te na nekoliko doktorskih radnja izrađenih i objavljenih u Rimu, a koje se neposredno tiču našega predmeta.⁴ Istodobno je izdano u domovini, a po nešto i u inozemstvu, što po prvi put, što ponovno, više prvorazrednih izvora za bolje poznavanje predmeta i vremena, o kojima govorimo. Da samo spomenemo izdanja Konstantina Profirogeneta, Popa Dukljanina i Tome Arhiđakona, a posebno toliko očekivani svezak prvi »Diplomatičkog zbornika kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije« (Zagreb, 1967). Kad i ne bismo htjeli spominjati, da se radi o jubileju ovog ili onog splitskog sabora, mi uvjereno mislimo da je doista potrebno ponovno promotriti mnoga pitanja, napose pod vidom crkveno-vjerske povijesti, pretresti ih na osnovu tolike nove literature, nanovo ispitanih i izdanih izvora.

Pišući ove retke, potpisani ima napose pred očima teme i probleme naše crkvene povijesti X. i XI. stoljeća, kako ih je splitski nadbiskup dr. Frane Franić, inicijator ovog simpozija, predložio na proučavanje znanstvenim radnicima, domaćim i inozemnim, koji će biti voljni sudjelovati na ovom najavljenom simpoziju. Radi se, bez sumnje, o širim i općenitijim stvarima, koje mogu biti potanje i, bar djelomično, potpunije obrađene. Susrećemo, prije svega, prvu i tako reći uvodnu skupinu tema bibliografske i tekstualno-kritičke naravi. Tolika dosadašnja proučavanja i studije odražavaju »stanje« (status quaestionis) pojedinih pitanja, pa je potrebno to »stanje« poznavati, osobito u vezi s kritičkim prosudbama o izvorima, njihovim vrstama, predajama, vrijednosti i sigurnosti, o njihovoj možebitnoj ovisnosti, izmjeničnom popunjavanju i osvjetljavanju.

Druga skupina predloženih tema odnosi se poglavito na razne crkvene institucije i odnosne pravne ustanove (instituta ecclesiastico-iuridica), na njihove nosioce ili subjekte i na njihove međusobne odnose. Ta je tematika vrlo bogata (metropole i metropoliti, biskupije i biskupi, župe i opatije, vjerske ustanove i službe, raznovrsna djelatnost Crkve, udio vjernika-svjetovnjaka u vjersko-crkvenoj djelatnosti, itd.), osobito ako se

³ Iz Zbornika kralja Tomislava (Zagreb, JAZU, 1925), navodimo izričito rad ondašnjeg tek novoposvećenog krčkog biskupa J. Srebrnića: *Odnosaji pape Ivana X. prema Bizantu i Slavenima na Balkanu*, str. 128—164 — prevedeno sa slovenskog iz *Bogoslovnog Vestnika*, 2 (1922), 204—40.

⁴ Osim spomenute radnje V. Blaževića, spominjemo i navodimo: K. ZORIC, *Le confraternite in Dalmazia studiate nei loro manoscritti ed il loro influsso sulla vita religiosa*, Roma 1949 (objavljen, na žalost, samo vrlo mali dio radnje); A. MATANIĆ, *De origine tituli »Dalmatiae ac totius Croatiae primas«*, *studium historicocriticum*, Romae-Sublaci 1952; V. ČAPEK, *De influxu Decretalium pro Illyrico in Decretum Gratiani et Codicem iuris canonici*, Romae 1959.

vodi računa o povijesnom i pravnom razvoju pojedinih ustanova i područja. S ovom je tematikom uže povezano sve, što se može znati i reći o pojedinim osobama kao glavnim nosiocima naše ondašnje crkvene stvarnosti: pape i njihovi poslanici (legati), nadbiskupi, biskupi, opati i drugi. Zapaženo je, npr., da u hrvatskom srednjem vijeku susrećemo mnogo papinskih poslanika, koji su često imali vrlo važne i utjecajne uloge u našoj povijesti, a o kojima inače znamo relativno malo. S tematikom ustanova i institucija uže su povezana pitanja »mjesne« naravi: prostor i granice biskupija, župa i opatija, ili njihova ubikacija.

U treću veliku skupinu naših tema spada sve, što se odnosi na crkveni, vjersko-ćudoredni i društveni život klera i naroda kao vjernika: njihovo vjersko ispovijedanje, osjećanje, djelovanje i ino manifestiranje. Ovamo spadaju i teme liturgijske i duhovnosne naravi (prakse, jezika, kulta, pobožnosti, štovanja Gospe i svetaca), koje su u nas, kako je poznato, vrlo značajne, često samobitne ili barem svojevrzne.

Konačno, u četvrtu i petu skupinu predloženih tema ubrajamo sve ono, što se tiče odnosa između Crkve i građanskog društva u Hrvata u ono doba, te sve ono, što se odnosi na opću povijest Crkve i ujedno ima veliko značenje za nas Hrvate. U tu skupinu spadaju i teme o prisutnosti Crkve u kulturnoj povijesti Hrvata, pismenosti, znanosti, umjetnosti.

Što se pak tiče povezanosti između povijesti opće Crkve i Crkve među Hrvatima, izražavamo uvjerenje, da su gotovo sva pitanja, koja su u ono doba bila živa u cijeloj Crkvi, imala u nas svojih odjeka i udjela; mnogošta iz naše povijesti možemo mnogo bolje razumjeti, ako to povežemo i osvjetlimo s ondašnjom stvarnošću cijele Crkve.

Kulturno i vjersko-ćudoredno značenje splitskih sabora iz X. i XI. stoljeća nije ograničeno samo na dqtično razdoblje. Ono je djelovalo i kroz slijedeća stoljeća, a po nekim posljedicama djeluje do danas.

Ovaj simpozij o crkvenoj povijesti među Hrvatima ima zadaću da znanstveno osvjetli to mnogostruko i stoljećima trajno značenje.

U okviru glavne i ovdje predloženih tema naši i inozemni znanstvenici pripremaju svoje radove za ovaj simpozij. No zbog važnosti ovoga zbora i zanimanja koje su pokazali povjesničari Pripremni izvršni odbor umoljava sve domaće i inozemne znanstvene radnike koji žele aktivno sudjelovati na Simpoziju da sami izaberu temu u okviru predloženih i da to do 31. ožujka 1978. god. prijave Tajništvu Simpozija na adrese:

Prof. Atanazije Matanić, Via Merulana 124, 00185 Roma, Italija — ili

Prof. Slavko Kovačić, Zrinsko-frankopanska 14, 58000 Split.